

PETRU HEKTOROVIĆU U ČAST I SPOMEN (1487—1987)

Petstota obljetnica rođenja Petra Hektorovića obilježena je u hrvatskoj kulturnoj javnosti mnogim prigodnim znanstvenim skupovima. Na njima se raspravljalo o Hektorovićeve nezaobilaznome prinosu korpusu starije hrvatske književnosti, o mnogostrukoj važnosti i vrijednosti njegova »Ribanja i ribarskoga prigovaranja«, o neizbrisivim tragovima koje je on svojim djelom ostavio u našoj kulturnoj baštini. Upravo zbog toga njegovog bogatog prinosa zajedničkome nasljeđu pisane riječi valja da se i etnolozi prisjete izuzetne uloge koja Hektoroviću pripada u dugotrajnome razvoju etnološke misli u Hrvata. Jer, malo je kulturnih naroda ovoga našeg europskog ozračja koji se mogu pohvaliti činjenicom da im prva, etnološki relevantna, istraživačka »terenska« izvješća sežu čak u daleko XV. stoljeće. Pa, iako, možda, autorova ideja vodilja u onome davnom trenutku nastanka djela i nije bila baš tako određena i tako jasna kakvom je mi danas vidimo, doživljavamo i tumačimo, neosporan je rezultat tu: »Ribanje i ribarsko prigovaranje« Petra Hektorovića jest doista terenski rad, jest izvješće s terena, jest djelo koje hrvatska etnološka znanost ne može niti smije zaobići u istraživanju i utvrđivanju svojih korijena i prvih, još neosiguranih koraka.

A kada još uzmemo u obzir jezik kojim je »Ribanje« pisano — vrijednost dokumenta raste. Petar Hektorović, hvarski plemić vrhunskoga humanističkog obrazovanja kojemu je latinski jezik jezik intelektualnoga izričaja, a talijanski jezik službene komunikacije nametnut društvenom i političkom situacijom, napisao je svoje djelo na sebi najbližemu jeziku koji on sâm (u svojoj službenoj oporuci, pisanoj talijanskim jezikom) naziva »lingua nostra dalmatina«, želeći time, između ostaloga, naglasiti da je jezik priprostih hvarskih ribara i njegov vlastiti, materinji jezik, koji je on, a to svjedoči njegovo djelo, izvrsno poznavao.

Studenti zagrebačke etnologije koji su slušali predavanja profesora Gavazzija, a među njima je i autorica ovih redaka, sigurno dobro pamte što je »kolač od kamika«. Tu ribarsku napravu Hektorović spominje u »Ribanju« a profesoru Gavazziju je taj pojam izvrsno poslužio da preko njega uputi studente na izuzetno bogat izvor etnografske građe o ribarskim spravama i o ribarenju hvarskih ribara u tome značajnom djelu starije hrvatske književnosti. Dakako, bilo je to samo upozorenje, putokaz, a dalje je trebalo da svatko istražuje sâm. Hektorovićevo je »Ribanje« doista rijetko bogat rudnik etnološkog i folklorističkog materijala iz XV. stoljeća.

Ono što to djelo čini izuzetno važnim za istraživanje i utvrđivanje razvoja etnološkog razmišljanja u dalekoj prošlosti u prvom je redu namjera autora da istinito opiše sve što je vidio i doživio, a zatim i metoda njegovoga rada. Hektorović, sasvim u duhu etike suvremenih, znanstveno obrazovanih istraživača, inzistira na istinosti podataka koje navodi u svojem djelu, a njegova metoda rada, tj. promatranje i razgovor s ljudima, podsjeća na onu koju i danas primjenjujemo pri terenskom radu.

O autentičnosti zapisa »s tĕrena« napisao je Hektorović u pismu Mikši Pelegrinoviću, između ostaloga, i ovo: »Zato ti dam znati da sam ja veliku

pomnju stavil ispisati (...) i dati na znanje sve ribanje moje i vas put moj pravom istinom onako kakov je bio, ne priloživ jednu rič najmanju (...) budući mi draga bila vazda istina u svemu (...).

O zabilježenim bugaršticama istom je Pelegrinoviću napisao sljedeće: »Tako ti i mi i sve strane našega jezika (koji se meu svimi ostalimi na svitu najveći broji i nahodi) darže i scine bugarščice za stvari istine, bez sumnje svake (...).« U nastavku pisma autor »Ribanje« raspravlja o tome jesu li bugarštice autohtona baština hvarskih ribara ili su ih oni, kao »ljudi od mora koji brodeći se nigda s ovim a nigda s onim« čuli i preuzeli od drugih. Zanimljivo je to Hektorovićevo razmišljanje jer ukazuje na vjekovne kulturne kontakte i na bitnu životnu povezanost otočkog stanovništva s matičnim kopnom.

U ovom kratkom prigodnom osvrtu kojemu je svrha ... spomen petstote obljetnice rođenja Petra Hektorovića, ali ipak i želja da se upozori na izuzetnu važnost njegova djela, valja spomenuti još nešto. To su brojne moralno-didaktičke uzrečice kojima »Ribanje« obiluje. U prvi čas one zbunjuju čitatelja. Jer kad znamo da je djelo posvetio visokoobrazovanome hvarskom vlastelinu Jeronimu Bartučeviću, a s opširnim tumačenjem uputio i Mikši Pelegrinoviću, također hvarskom plemiću, nameće se pitanje što će njima i njima sličnoj čitalačkoj publici to Hektorovićevo mudrovanje i »suhu moraliziranje«? Nije li možda Hektorović, pišući svoje djelo, iskoristio likove Paskoja i Nikole, neukih ali životno mudrih ljudi iz naroda, da preko njihova pripovijedanja izreče sve te moralne i odgojne pouke s željom i namjerom da dopru do uha manjeobrazovanoga sloja čitatelja, pa čak i do onih nepismenih do kojih će stići tek prepričavanjem. Nije li Petar Hektorović, u određenome smislu, ipak preteča naših prosvjetiteljskih pisaca čije djelovanje pripada mnogo kasnijem vremenu? No, to je tek izazov za razmišljanje i istraživanje a odlučnu riječ može dati samo detaljnija analiza njegova djela.

Naš je dug da se u povodu značajne obljetnice barem sjetimo i s poštovanjem spomenemo Petra Hektorovića i njegovo »Ribanje ili ribarsko prigovaranje«.

Maja Kožić